

Anuari 2024

L'ESTAT DE L'EDUCACIÓ A CATALUNYA

Resum executiu

 FUNDACIÓ
 BOFILL

Educació per canviar-ho tot

L'Anuari 2024 de la Fundació Bofill assenyala els 9 principals avenços i les 9 principals mancances de l'educació a Catalunya

- Les polítiques que han permès l'expansió educativa dels darrers vint anys són insuficients per atendre la realitat actual de l'alumnat i les creixents aspiracions educatives.
- És indispensable prioritzar les necessitats del professorat i de l'alumnat en entorns de més complexitat.
- L'Anuari 2024 proposa més i millors polítiques educatives però aposta també per polítiques socials i de salut.
- Dirigit per Margarita León i Bernat Albaigés, i amb la participació de més de 70 persones, l'Anuari 2024 constata el fort impacte de la desigualtat.

- 1 Els dos darrers cursos **s'ha frenat la davallada de resultats** en les competències bàsiques, **però Catalunya ha retrocedit prop d'un curs acadèmic en comprensió lectora i matemàtiques** en deu anys.
- 2 En quatre anys **ha crescut el percentatge de joves amb estudis postobligatoris** (del 73,8% al 78,4%, amb un fort impacte de l'FP) i superiors (del 51,6% al 56,5%), però el 20% dels joves pobres abandonen els estudis deu vegades més que els joves amb més renda familiar (2%).
- 3 En vuit cursos s'han incorporat 16.201 docents però tot just **estem recuperant la ràtio del 2009**, d'11,5 alumnes, i **les aules s'han tornat més complexes** (el 27% de l'alumnat està en risc de pobresa a l'educació bàsica).
- 4 En deu anys **el pressupost d'Educació ha crescut un 37%, però continua el dèficit estructural**. Es destinen 5.465€ per estudiant no universitari (per sota la mitjana espanyola i dels nivells del 2009, que eren 5.739,2€).
- 5 **Es fan polítiques de reducció de ràtios** i de l'horari de docència, **però que siguin lineals fa perdre capacitat d'equiparar condicions** entre l'alumnat. Al sistema públic, menys del 5% del professorat està destinat a compensar les condicions dels centres de més complexitat.
- 6 **El sistema contempla fins a vint figures professionals d'atenció social i psicopedagògica, però no arriben a cobrir les necessitats de l'alumnat vulnerable** i estan poc integrats al funcionament ordinari dels centres.
- 7 Des del Pacte del 2019 **la segregació escolar de l'alumnat estranger s'ha reduït 10 punts, però un 17% dels centres concentra molt més alumnat vulnerable** del que els correspondria.

- 8 Catalunya ha arribat a **una de les taxes més altes d'Europa d'escolarització als 0-2 anys (43,9%), però continua sent molt desigual**: s'escolaritzen el 52% dels infants de nacionalitat espanyola i només el 15% de nacionalitat estrangera.
- 9 **Les extraescolars recuperen nivells pre pandèmia** (65,5% dels nens i nenes de 3 a 14 anys practiquen activitats esportives i un 42% no esportives), **però l'accés segueix sent desigual**: 25 punts de diferència entre la participació de classe social alta i baixa.

L'Anuari proposa més i millors polítiques educatives, però els nivells de pobresa infantil evidencien que no poden ser només escolars i aposta també per polítiques socials i de salut.

Per garantir que els docents disposen dels recursos i les condicions necessàries per treballar eficaçment a l'aula i oferir un ensenyament de qualitat, proposem:

- **Finançar els centres en funció de les seves necessitats.** Un sistema de finançament per fórmula que permeti una distribució equitativa dels recursos, amb una implementació pilot en una zona educativa abans d'escalar-lo al conjunt de la xarxa.
- **Quatre hores setmanals de suport educatiu a l'alumnat amb dificultats o baix rendiment**, amb 3.200 nous mestres de primària i 2.400 professors de secundària.
- **Garantir una dotació mínima de cinc professionals d'atenció social, psicopedagògica i de salut** a la plantilla dels centres de més complexitat: 2 treballador/educador social, 1 psicòleg/oga, 1 tutor d'acollida, 1 administratiu/va. En paral·lel, assegurar que cada zona educativa compta amb un mapa de dispositius, recursos i personal no docent extern ajustat a les seves necessitats.
- **Agrupacions reduïdes a matemàtiques** per personalitzar els aprenentatges i recuperar els resultats educatius. El 80% de les hores de matemàtiques a l'ESO haurien de realitzar-se en grups de treball de màxim 10 alumnes (centres de menys complexitat) o de 5 (centres de més complexitat), indicativament.
- **Ampliar les aules d'acollida a primària i secundària** com a espai d'acceleració lingüística, aprenentatge i benestar emocional. Caldrien uns 600 tutors més d'aules d'acollida als centres públics i concertats per passar dels 1.300 als 1.900 i reduir la ràtio de 27 a 18 alumnat nouvingut per tutor.

Per una política educativa que doni resposta a les necessitats socials dels infants i les seves famílies, proposem:

- **Un Pacte nacional per la universalització de l'educació 1-3 anys.** Com a mesura immediata, crear 20.000 noves places d'I1 i I2 i treballar per garantir que l'alumnat amb necessitats educatives tingui l'accés gratuït.
- **Avançar cap a la universalització del menjador escolar i la inclusió del temps de migdia a la jornada educativa.** Com a mesura immediata, 87.000 noves beques menjador per garantir l'accés als alumnes d'infantil, primària i ESO en risc de pobresa d'altres centres.
- **Una política de gratuïtat i universalització de les activitats extraescolars.** Com a primer pas, un programa de «Motxilles extraescolars» de suport als aprenentatges: ajuts de 300 euros anuals per a l'alumnat amb necessitats educatives específiques per garantir la seva participació gratuïta en activitats extraescolars.
- **Dissenyar i avançar cap a una prestació universal per fill a càrrec**, que redueixi la pobresa infantil i millori les condicions d'educabilitat a la llar. Mentre aquesta mesura es fa viable, és urgent fusionar la Renda Garantida de Ciutadania i l'Ingrés Mínim Vital i crear un nou complement que permeti a les famílies cobrir els costos de l'educació 0-3 i dels estudis postobligatoris.
- **Preveure un eix socioeducatiu específic i ben finançat a la Llei de Barris.** Reservar un 20% del pressupost del Fons que preveu la llei (11/2022) per a actuacions de millora de les oportunitats educatives en entorns vulnerables.

L'Anuari 2024: panorama de l'educació a Catalunya

L'Anuari 2024: L'estat de l'educació a Catalunya revisa el panorama educatiu al nostre país, analitzant l'evolució dels seus principals indicadors i comparant-los internacionalment. Aquesta radiografia permet **identificar els principals reptes que el sistema educatiu català haurà de superar** els propers anys per garantir el dret a l'educació i les oportunitats vitals al conjunt de l'alumnat.

L'Anuari 2024 vol ser **un antídoto contra les visions catastrofistes** o reduccionistes que massa sovint enterboleixen els debats públics sobre l'educació al nostre país. L'Anuari reconeix i mesura els guanys que el nostre sistema educatiu ha assolit en els darrers quinze anys: increment dels joves amb estudis superiors, increments pressupostaris i reduccions de ràtios, minoració de la segregació escolar, major cobertura a l'educació 0-3 anys o revifada de la participació en activitats extraescolars, entre d'altres.

Alhora, l'Anuari remarca **la insuficiència d'aquests avenços per recuperar el declivi dels resultats** educatius que hem viscut en l'educació bàsica en els darrera dècada i assenyala que els recursos abocats al sistema no aconsegueixen donar resposta a les necessitats reals dels centres educatius i el seu professorat. En la base d'aquesta insuficiència hi ha les dificultats del sistema i les polítiques educatives per corregir les desigualtats entre alumnat ric i pobre i centres socialment avantatjats i desavantatjats.

Davant d'aquest punt de bloqueig, l'Anuari elabora **deu propostes per garantir la millora dels assoliments educatius de tot l'alumnat** i impulsar l'educació a Catalunya en els propers anys. Aquestes propostes es formulen per ser acomplertes en la present legislatura i s'adrecen a dos objectius bàsics: d'una banda, **garantir que docents i centres disposen de les condicions necessàries** per donar resposta a un alumnat creixentment divers i socialment desigual, i d'altra banda, **millorar els condicionants socials i educatius de l'alumnat** mitjançant intervencions educatives vinculades a programes socials i de salut.

Aquestes són les claus d'anàlisi i propostes que lideren **Margarita León**, catedràtica de ciència política (UAB) i experta en polítiques públiques i socials, i **Bernat Albaigés**, investigador en l'àmbit de l'educació i la infància, ambdós directors de l'Anuari 2024. I són aquestes mateixes claus les que han guiat la selecció dels vuit capítols monogràfics que conté la publicació, treballats amb amb 12 experts i 60 professionals educatius.

Els vuit capítols de l'Anuari 2024 de la Fundació Bofill es pregunten:

1 Quin ha estat **l'impacte de la política de gratuïtat a l'I2?** Com garantir la universalització real de l'educació 0-3 anys a Catalunya?

Lara Navarro-Varas i Eloi Mayordomo

2 Com afecta **la segregació urbana a la segregació educativa?** Com ha de ser una política territorial que tingui en compte les oportunitats educatives?

Ismael Blanco

3 Quins alumnes, centres i entorns són **més vulnerables als efectes del canvi climàtic?** Com corregir aquests riscos?

Elena Domene, Marta García-Sierra i Mar Satorras

4 **Què és un entorn escolar saludable?** Com garantir espais verds i entorns alimentaris saludables al voltant dels centres?

Marta García-Sierra i Elena Domene

- 5 Renda Garantida, Ingres Mínim Vital, **prestacions per fills a càrrec...**, com articular una política de transferència de rendes que amplii les oportunitats educatives dels infants?

Elena Costas Pérez, Maria Sánchez Vidal i Pere A. Taberner

- 6 Quines **barreres administratives i burocràtiques** impedeixen l'accés de les famílies vulnerables als ajuts educatius? Com trencar-les en el cas de les beques menjador?

Elena Costas Pérez i Maria Sánchez Vidal

- 7 Què podem aprendre del pas d'un sistema de **beques menjador al menjador escolar universal** recentment implementat a Croàcia?

Ivana Dobrotić

- 8 Quins professionals no docents col·laboren amb els centres en **l'atenció social, psicològica i de salut** del seu alumnat? Arriben a donar resposta a les necessitats dels centres més desfavorits?

Sheila González Motos

L'Anuari 2024: titulars i resultats detallats

Els dos darrers cursos s'ha frenat la davallada de resultats en les competències bàsiques, però en deu anys Catalunya ha retrocedit prop d'un curs acadèmic en comprensió lectora i matemàtiques i s'han eixamplat les desigualtats.

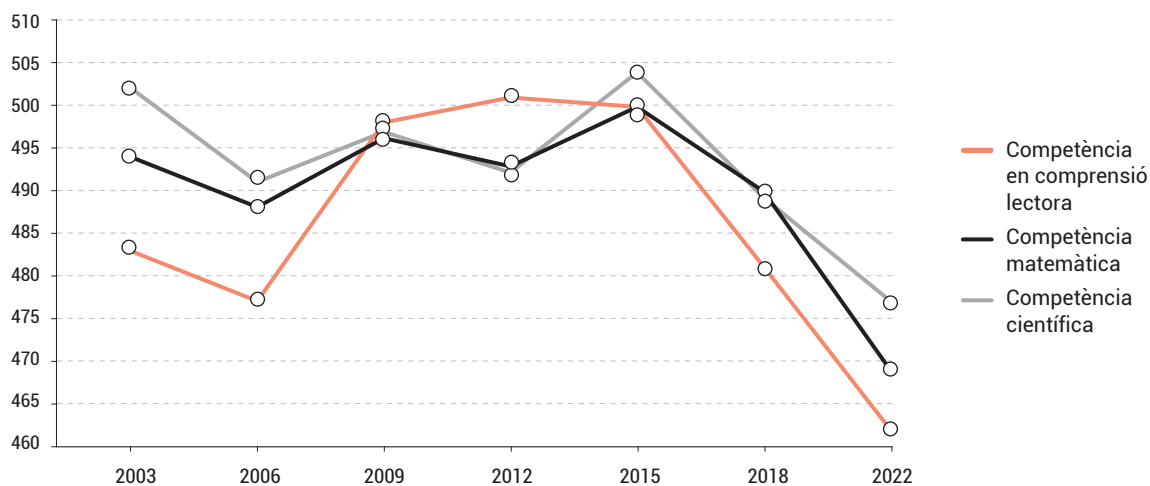
2015-2022: Crisi dels resultats, en comparativa nacional i internacional

En els darrers anys hem assistit a un declivi en els resultats d'aprenentatge de l'alumnat català, un procés que **s'observa principalment des del 2015, s'accentua durant la crisi pandèmica i toca fons amb els resultats de les proves PISA de 2022.**

Aquestes proves constaten que al període 2015-2022 s'ha reduït entre 30 i 40 punts (assimilable a una pèrdua de prop d'un curs acadèmic) les puntuacions de comprensió lectora, matemàtiques i ciències i ha augmentat en més de 10 punts el percentatge d'alumnat que obté un nivell baix de competències. Aquesta baixada de resultats **afecta globalment els diferents nivells d'aprenentatge.**

- La puntuació de comprensió lectora ha passat de 500 a 462 durant aquest període. El percentatge d'alumnat amb nivell baix, del 15,4% al 29,1%.

Evolució dels resultats de les proves PISA a Catalunya. 2003-2022

Proves PISA (15 anys) Puntuacions	2003	2006	2009	2012	2015	2018	2022
Competència en comprensió lectora	483	477	498	501	500	-	462
Competència matemàtica	494	488	496	493	500	490	469
Competència científica	502	491	497	492	504	489	477
Proves PISA (15 anys) Nivell 1 o inferior Percentatges	2003	2006	2009	2012	2015	2018	2022
Competència en comprensió lectora	13	21,2	13,5	14,6	15,4	-	29,1
Competència matemàtica	19,4	21	19,1	20	17,7	22	29,4
Competència científica	-	18,6	16,3	15,4	15,7	19,7	24,2

Nota: els resultats de les proves PISA 2018 en comprensió lectora a Catalunya no s'han fet públics per problemes tècnics detectats.
Font: elaboració pròpia amb dades de l'OCDE.

Comparativament, **Catalunya se situa lleugerament per sota de la mitjana estatal i europea en les tres competències avaluades.**

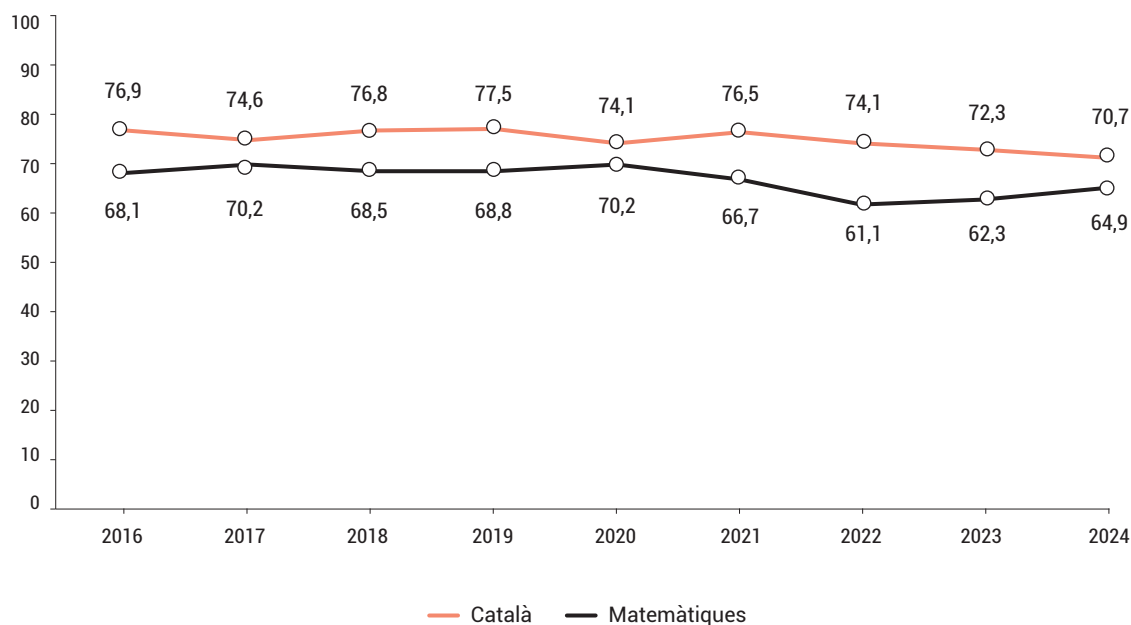
- Catalunya és la comunitat autònoma i un dels països europeus amb una baixada més pronunciada de les puntuacions en matemàtiques. Ha obtingut 469 punts, caient el 2022 per sota d'Espanya (473) i la Unió Europea (474).

Aquesta mateixa tendència negativa es reflecteix també en l'evolució en les darreres proves PIRLS (2021) i TIMSS (2023) de 4t de primària en comprensió lectora i matemàtiques i ciències, respectivament.

- Durant el període 2016-2021, la puntuació de comprensió lectora ha passat de 522 a 507. El percentatge d'alumnat amb nivell baix, del 23,6% al 30,4%. (PIRLS, 2021).
- Durant el període 2019-2023, la puntuació en matemàtiques ha passat de 494 a 489. El percentatge d'alumnat amb nivell baix, del 38% al 42%. (TIMSS, 2023).

Aquests mals resultats de Catalunya en les proves internacionals es troben en sintonia amb els obtinguts pels alumnes de **6è de primària i 4t d'ESO en les proves de competències bàsiques**. En conjunt, malgrat els dos darrers anys (2022-2024) sembla haver-se aturat la davallada de resultats en matemàtiques, català i castellà, **les puntuacions en aquestes proves no han recuperat els nivells prepandèmics.**

Evolució de les puntuacions en les proves de competències bàsiques, 4t d'ESO, català i matemàtiques. Catalunya, 2016-2024

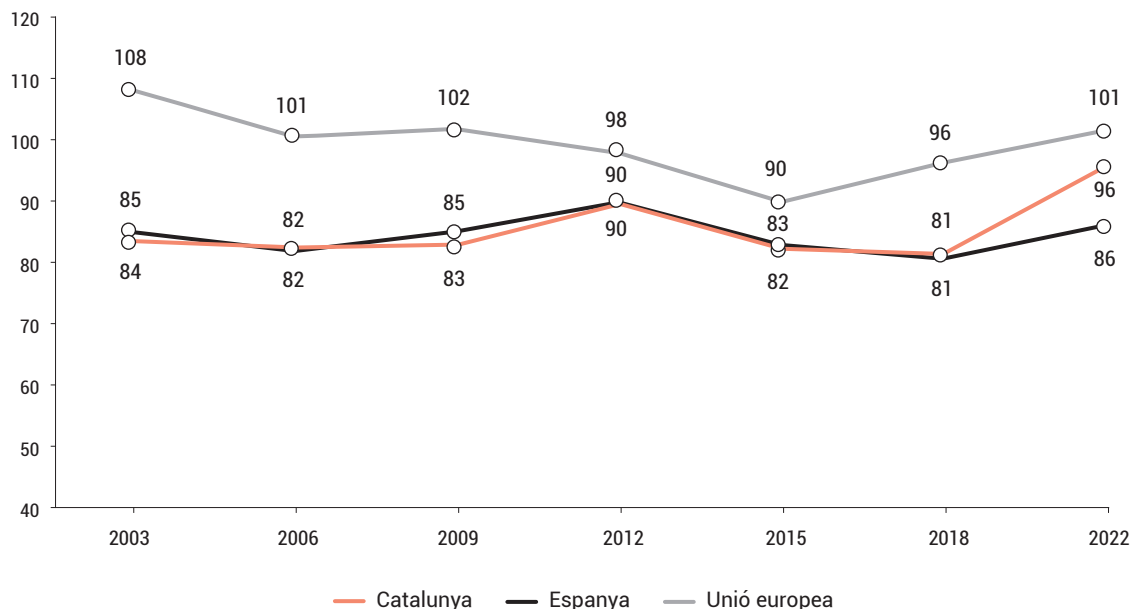
Font: Consell Superior d'Avaluació del Sistema Educatiu.

Cronificació o eixamplament de les desigualtats educatives

L'anàlisi de les dades PISA assenyalava que les **diferències de resultats entre l'alumnat d'estatus socioeconòmic alt i baix s'han incrementat significativament** en el període 2018-2022. En competència matemàtica, ha passat de 81,2 a 95,6 punts; en competència científica, de 75,7 a 92,3 i en competència lectora, de 77,5 a 93,7 (en aquest cas, tenint present el període 2015-2022, atès que no hi ha dades disponibles per a 2018).¹

1. Segons les estimacions de Hanushek i Woessmann (2020), aquestes distàncies (al voltant dels 90 punts el 2022) equivaldrien a pràcticament tres cursos de diferència entre el nivell de rendiment dels alumnes rics i els pobres.

Evolució de les diferències de puntuacions en matemàtiques en funció de l'estatus socioeconòmic (ISEC) a Catalunya, Espanya i la Unió Europea. 2003-2022

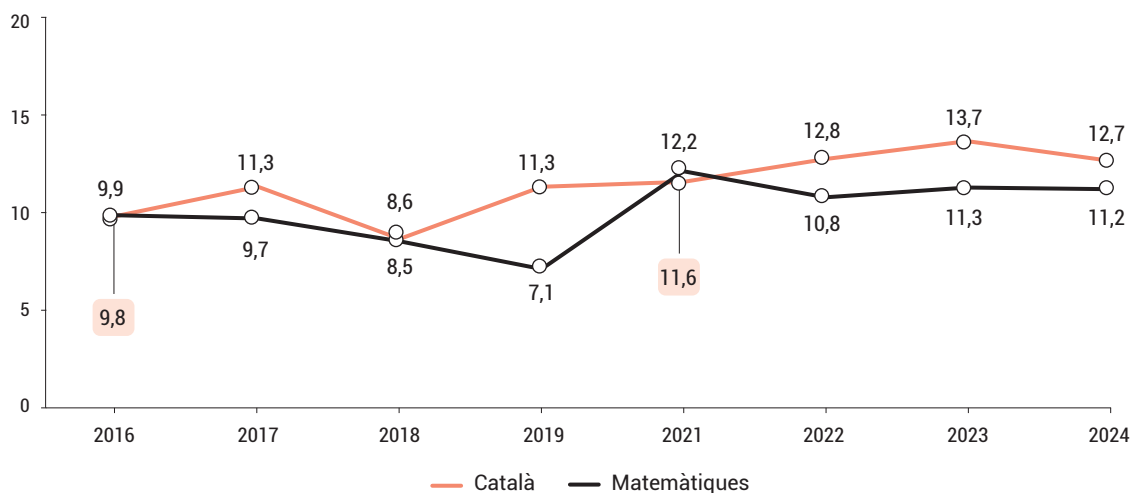
Font: elaboració pròpia amb dades de l'OCDE-PISA.

De fet, **l'alumnat d'estatus socioeconòmic baix ha tingut una evolució més negativa** en aquest període que l'alumnat d'estatus socioeconòmic alt, amb una reducció de 22,7 punts en competència matemàtica (per 8,3 en el cas de l'alumnat amb ISEC alt), 16,4 en competència científica (per 0) i de 45,6 en comprensió lectora (per 29,4).

Això significa que actualment **l'estatus socioeconòmic de l'alumnat és més determinant** a l'hora d'explicar els resultats que abans de la pandèmia.

D'altra banda, si parem atenció als resultats en les proves de competències bàsiques en català i matemàtiques a 6è de primària, observem com **s'estan cronificant les diferències entre centres de complexitat alta i baixa**, fins i tot amb un lleuger increment global entre 2016 i 2024.

Evolució de les diferències de puntuacions entre centres d'alta i baixa complexitat. Proves de competències bàsiques de 6è de primària. Catalunya, 2016-2024

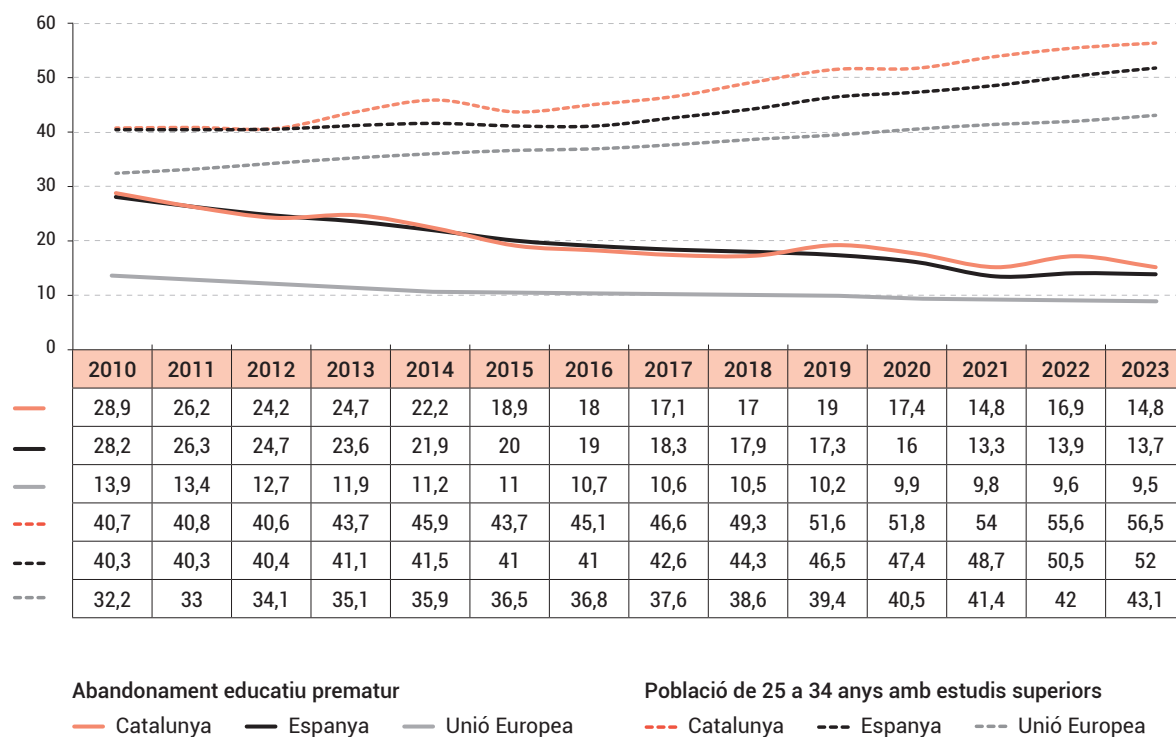
Font: Consell Superior d'Avaluació del Sistema Educatiu.

En quatre anys ha crescut el percentatge de joves amb estudis postobligatoris (fins al 78,4%, amb un fort impacte de l'FP) i superiors (fins al 56,5%), però el 20% dels joves pobres abandonen els estudis (deu vegades més que els rics).

En els darrers 10 anys, a Catalunya, com al conjunt d'Espanya, els indicadors assenyalen un augment de l'assoliment d'estudis postobligatoris i superiors de la població jove. En particular, en el període 2019-2023, ha estat més positiu a Catalunya que a la mitjana de països de la Unió Europea.

- El percentatge de població jove de 25 a 34 anys amb estudis superiors ha augmentat del 51,6% al 56,5%.
- La proporció de població de 20 a 24 anys amb estudis secundaris postobligatoris ha passat del 73,8% al 78,4% (especialment perquè la taxa bruta de graduació en cicles formatius de grau mitjà ha passat del 27,6% al 31,6%).
- La taxa d'abandonament escolar prematur ha passat del 19% al 14,8%.
- La població de 18 a 24 anys que ni estudia ni treballa (Ni-Nis) s'ha reduït del 16,6% al 13,3%.

Evolució dels indicadors d'abandonament educatiu prematur i nivell d'instrucció de la població jove. Catalunya, Espanya, Unió Europea. 2000-2023 (%)

Font: elaboració pròpia amb dades de l'Eurostat, de l'Institut d'Estadística de Catalunya, de l'Institut Nacional d'Estadística i del Ministeri d'Educació.

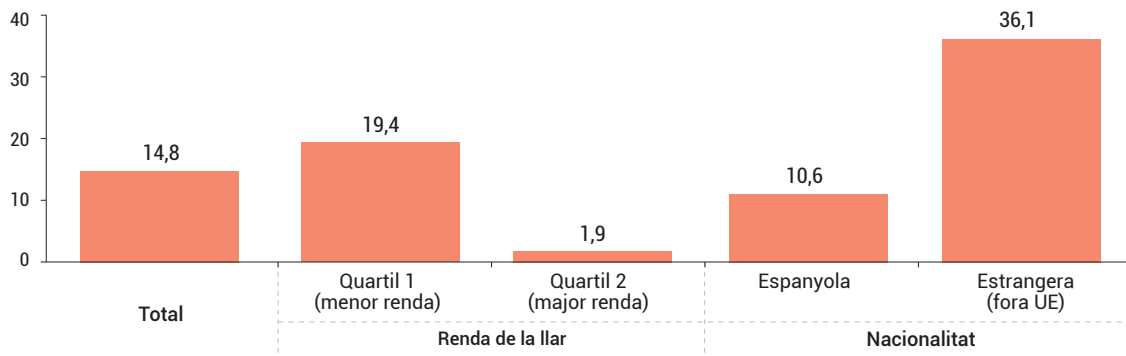
Cal destacar la **creació d'oferta de Formació Professional com una de les polítiques que més han incidit en aquest allargament de les trajectòries formatives.**

- Des de l'any 2008, s'ha pràcticament doblat l'oferta de formació professional de grau mitjà: de 38.000 el curs 2007/08 a 71.000 el curs 2022/2023.
- Aquest increment en l'oferta, situa Catalunya als nivells de provisió de la mitjana de països de la Unió Europea. Si l'any 2008 Catalunya presentava una taxa bruta d'escolarització dels joves de 15 a 19 anys als ensenyaments de formació professional sensiblement per sota de la mitjana europea (32,8% vs. 50,1%), actualment aquesta ja se situa lleugerament per sobre (55,2% vs. 50%).

Però l'abandonament educatiu prematur és una realitat marcadament desigual, que afecta bàsicament els sectors d'alumnat més vulnerables:

- Els joves amb menys nivell de renda abandonen 10 vegades més que els joves amb més renda familiar (19,4% vs 1,9%).
- Els joves d'origen estranger abandonen més del triple que els joves de nacionalitat espanyola (36,1% vs 10,6%).

Abandonament educatiu prematur total, per renda de la llar i per nacionalitat. Catalunya, 2023

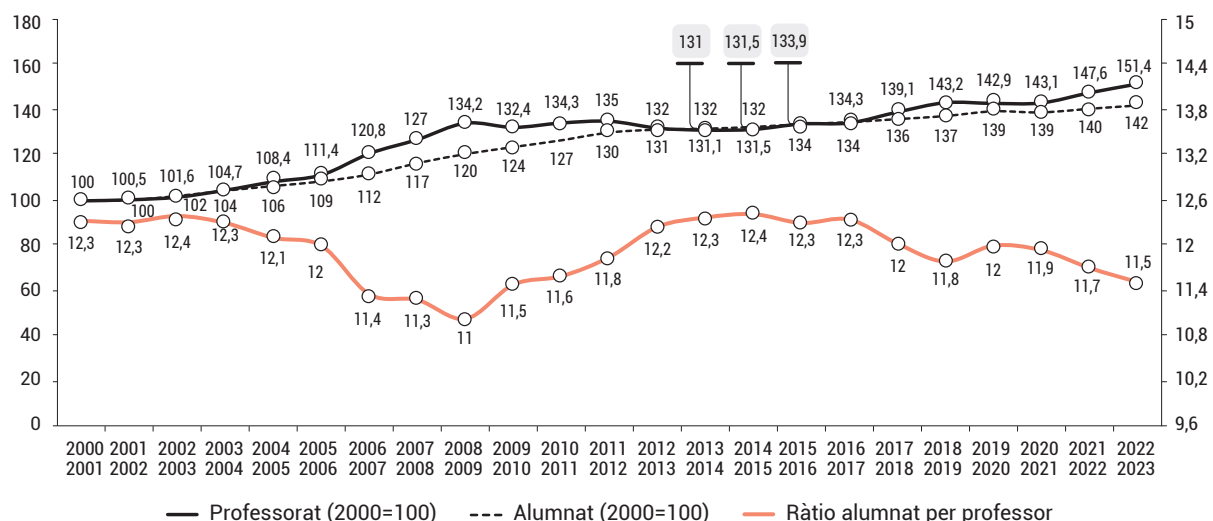
Font: elaboració pròpia amb dades de l'Enquesta de Condicions de Vida-ECV i Idescat.

En vuit cursos s'han incorporat 16.201 docents i s'ha recuperat la ràtio de 2009 (abans de les retallades), d'11,5 alumnes, però les aules s'han tornat més complexes i el 27% de l'alumnat està en risc de pobresa a l'educació bàsica.

Als darrers deu anys hi ha hagut un **increment significatiu del nombre de dotacions docents** que ha permès tornar a les ràtios d'alumne per professor als ensenyaments de règim general del curs 2009-2010, just abans de les retallades.

- El curs 2022/2023 hi ha 16.201 docents més que el curs 2014/2015.
- De 12,4 alumnes per professor el curs 2014/2015 s'ha passat a 11,5 el 2022/2023.

Evolució de la ràtio d'alumnat per professor d'ensenyaments de règim general i del nombre d'alumnat i professorat a Catalunya. Del curs 2000-2001 al curs 2022-2023

Font: elaboració pròpia amb dades del Ministeri d'Educació.

Aquest increment i ajustament de ràtios **és insuficient per atendre les necessitats reals dels centres i la complexitat de l'alumnat**. A l'educació bàsica, segons dades de 2023:

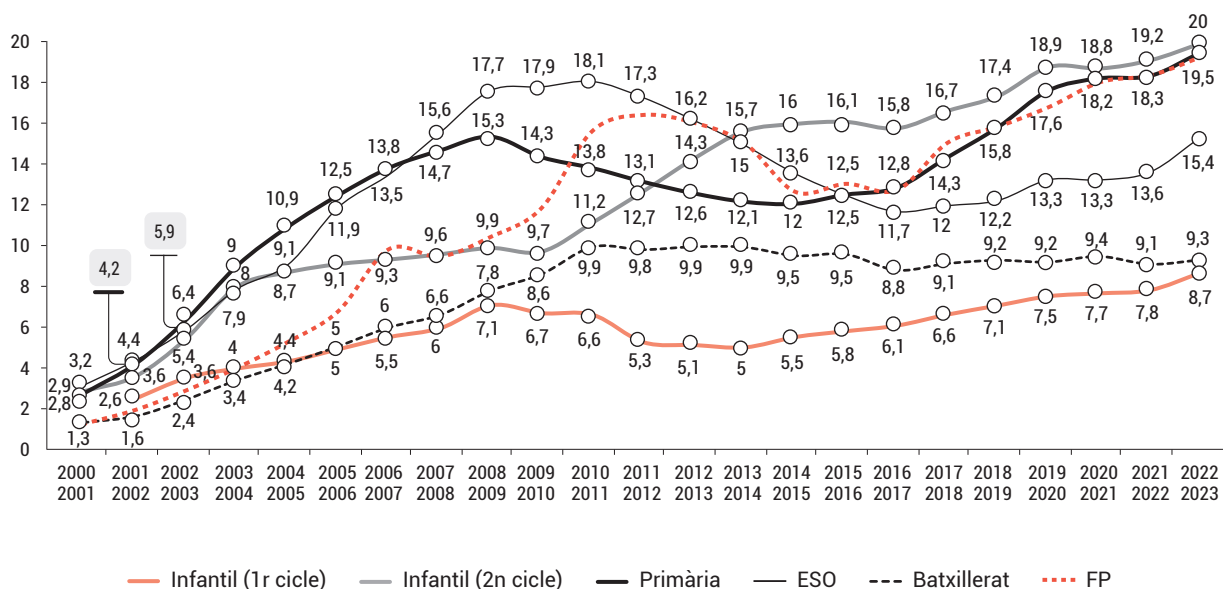
- El 27% de l'alumnat es troba en situació de risc de pobresa.
- El 24% és d'origen migrant.
- El 18% és de nacionalitat estrangera.
- El 24% té necessitats educatives per motius socioeconòmics o socioculturals.

Aquestes dades dibuixen una realitat diversa de l'alumnat, amb **un nivell de complexitat significativament superior a la de la resta de comunitats**, que obliga el sistema a adoptar diferents mesures per poder atendre-la.

L'alumnat estranger a les diferents etapes s'ha incrementat significativament des del 2016-2017. Ha passat del 12,8% al 19,7% a primària i de l'11,7% al 16% a l'ESO. Un increment de 26.000 alumnes estrangers a primària (en un període en què en conjunt s'han perdut 37.500 alumnes en aquesta etapa) i de 19.300 alumnes a l'ESO (la meitat de l'increment d'alumnat de l'etapa). **L'alumnat migrant parteix de condicions d'educabilitat més desfavorables** perquè pateix més precarietat socioeconòmica.

- Catalunya se situa només per darrere de Balears i la Rioja a primària i de Balears i la Comunitat Valenciana en el cas de l'ESO, en relació al pes de l'alumnat estranger.
- A escala europea està només per darrere d'Alemanya en percentatge d'alumnat de 15 anys d'origen migrant (de primera i segona generació), segons dades de PISA 2022.
- El 52,7% de l'alumnat d'origen migrant té un nivell socioeconòmic baix, mentre que en el cas de l'alumnat d'origen autòcton és el 13,4%, segons dades de PISA del 2022.

Evolució de l'alumnat estranger per nivell educatiu, a Catalunya. Del curs 2000-2011 al curs 2022-2023

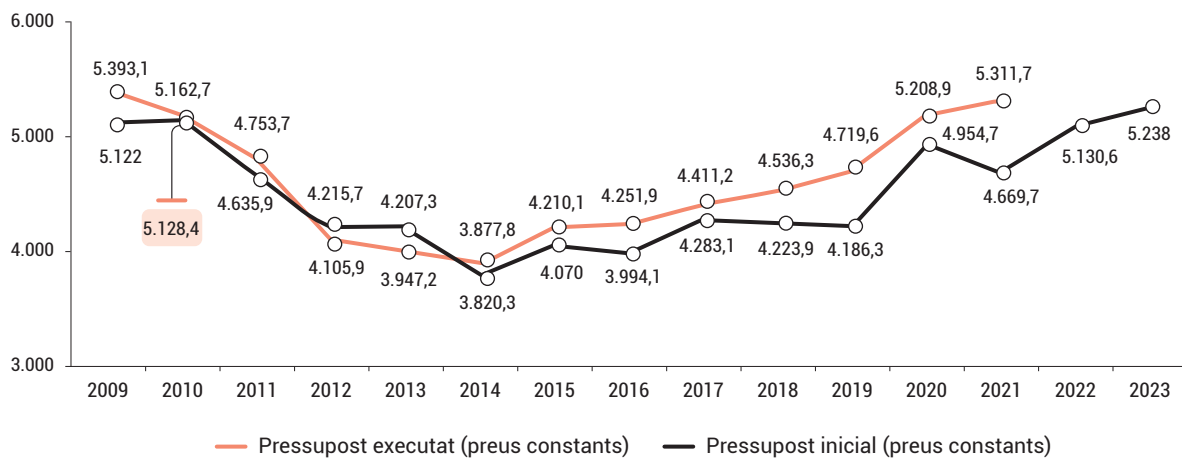

Font: elaboració pròpia amb dades del Departament d'Educació i del Ministeri d'Educació.

El pressupost d'Educació ha crescut un 37% en deu anys, però continua el dèficit estructural. Es destinen 5.465€ per estudiant no universitari (per sota dels nivells del 2009) i l'any 2022 la inversió respecte al PIB va tornar a nivells del 2019.

En el període 2014-2021, tant **el pressupost liquidat com el pressupost inicial del Departament d'Educació han augmentat un 37%**. Si fem el càlcul **per estudiant**, l'augment ha estat d'un **30% del pressupost liquidat** i d'un **26,7% del pressupost inicial**.

Evolució del pressupost inicial i de l'executat del Departament d'Educació a preus corrents i preus constants. 2009-2023 (M€)

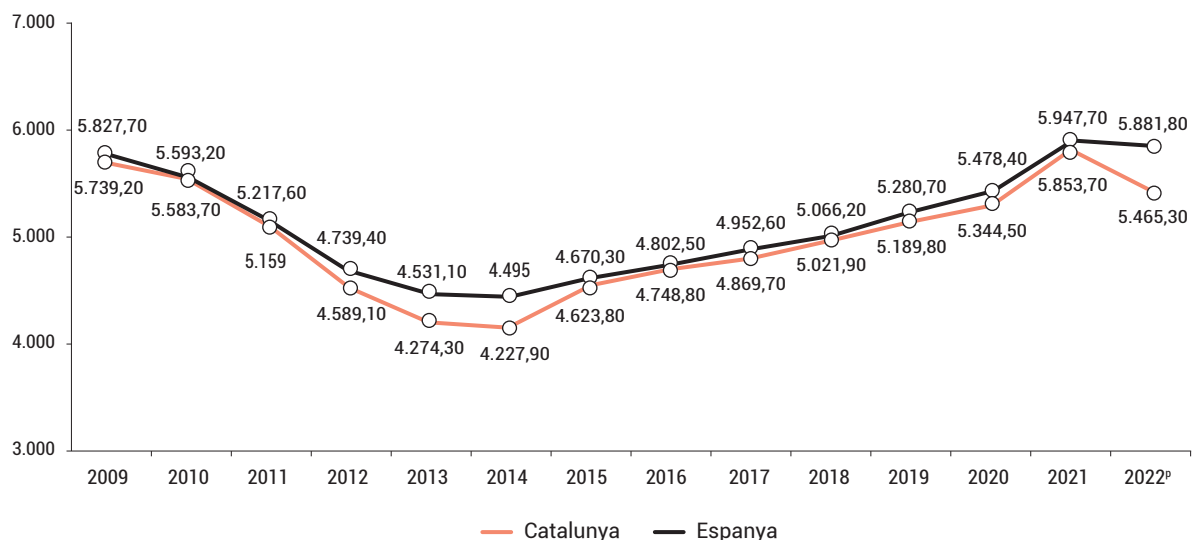

Font: Departament d'Educació.

Però el sistema **continua infrafinançat i pateix un dèficit estructural** d'inversió pública.

- Catalunya dedica 5.465€ per estudiant no universitari, lleugerament per sota del conjunt d'Espanya (5.882 €) i encara per sota dels nivells de l'any 2009.
- Catalunya dedica prop d'un 3% del PIB a l'educació no universitària. Està per sota la mitjana estatal (3,6%) i europea (3,8%) i ha tornat a nivells del 2019.

Evolució de la despesa pública en educació (no universitària) per alumne. Catalunya, 2009-2022 (€)

Font: Departament d'Educació.

Evolució de la despesa pública en educació sobre el PIB per àmbit territorial. Catalunya, Espanya i UE-27, 2009-2022

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022 ^P
Despesa pública en educació (no universitària) / PIB														
Catalunya	3,44	3,41	3,27	3,07	2,91	2,84	2,99	2,97	2,95	2,97	2,98	3,49	3,49	3
Espanya	4,06	3,97	3,82	3,64	3,56	3,52	3,51	3,5	3,47	3,44	3,48	4,06	4,01	3,61
UE-27	4,17	4,16	3,98	3,95	4,1	3,72	3,63	...	3,49	3,51	3,51	3,75	-	-
Despesa pública en educació (total) / PIB														
Catalunya	4,25	4,34	4,16	3,88	3,69	3,63	3,7	3,65	3,62	3,66	3,7	4,22	4,21	3,96
Espanya	5,04	4,95	4,76	4,51	4,4	4,34	4,32	4,27	4,25	4,21	4,26	4,93	4,89	4,71
UE-27	5,38	5,41	5,25	5,18	5,34	4,96	4,81	-	4,67	4,7	4,7	5,02	-	-

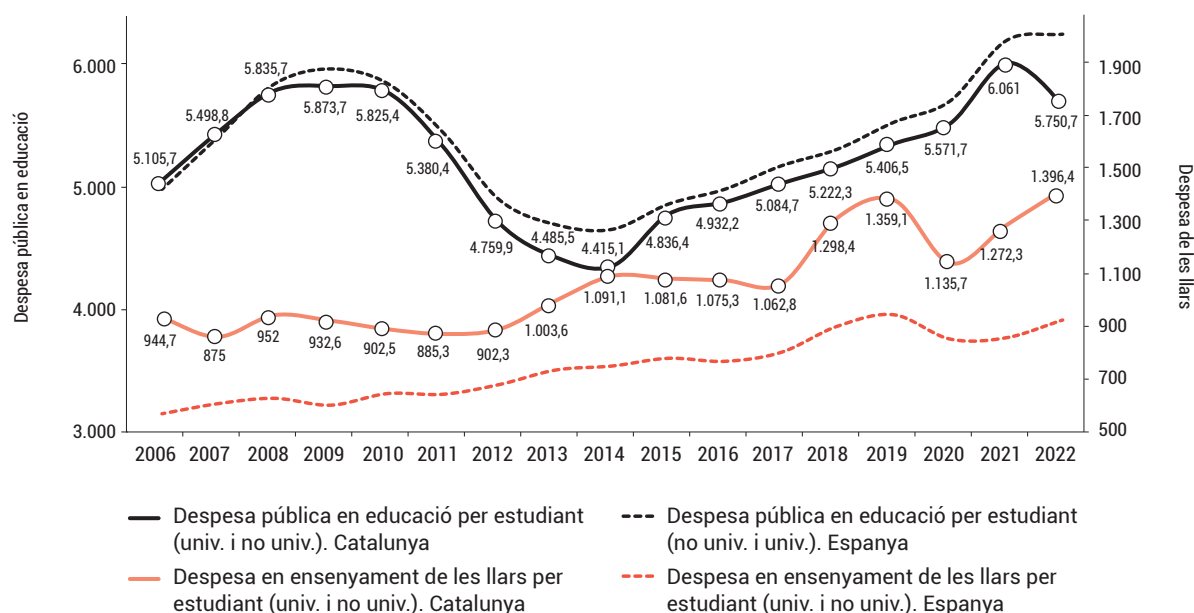
Font: elaboració pròpia amb dades de l'Eurostat, del Ministeri d'Educació i del Departament d'Educació.

L'increment de la inversió pública **no ha garantit la gratuïtat de l'escolarització obligatòria**, ni en els centres concertats ni en els públics. De fet, en els darrers anys **ha augmentat la despesa privada en ensenyament de les llars catalanes**.

- L'any 2014 les famílies es gastaven 1.091€ per estudiant, mentre que l'any 2022 se'n gasten 1.396€.
- A Catalunya les famílies gasten un 50,4% més que a Espanya. És la segona comunitat amb una despesa més elevada, només per darrere del País Basc (1.663€).

Aquestes diferències s'expliquen, entre d'altres, **pel nivell de renda per càpita o pel pes del sector concertat al sistema** (malgrat que l'augment de la despesa privada no ha anat acompanyada d'un augment de l'escolarització en centres concertats).

Evolució de la despesa pública i privada en educació per estudiant (no universitari i universitari). 2006-2022 (€)

Font: elaboració pròpia amb dades de l'INE i del Ministeri d'Educació.

Es fan polítiques de reducció de ràtios i de l'horari de docència, però que siguin lineals fa perdre capacitat d'equiparar condicions. Al sistema públic, menys del 5% del professorat està destinat a compensar les condicions dels centres de més complexitat.

Els increments de recursos al sistema s'han produït a través de **mesures d'inversió lineal** (no equitativa), **que no estan condicionades a la complexitat dels centres i a les necessitats específiques de l'alumnat.**

- Per exemple, les polítiques de reducció de ràtios a I3 o la reducció de l'horari de docència del professorat al sector públic, promogudes des del curs 2022/2023, (de 24 a 23 hores a primària i de 19 a 18 hores a secundària) suposen un increment de prop de 200 milions d'euros que no es distribueixen amb criteris d'equitat, sinó de manera lineal.

De fet, **les deficiències d'equitat són una característica pròpia del finançament** del sistema educatiu català. En els centres públics hi ha una certa graduació de dotacions de les plantilles en funció de la complexitat dels centres, però amb un increment poc significatiu.

- **Menys del 5% del professorat dels centres públics està destinat a compensar l'increment de complexitat dels centres amb elevada complexitat.**
- Els centres concertats reben un finançament lineal independentment de la complexitat dels centres.

El sistema contempla fins a vint figures professionals d'atenció social i psicopedagògica, però no arriben a cobrir les necessitats de l'alumnat vulnerable i estan poc integrats al funcionament ordinaris dels centres.

Actualment els centres disposen de docents especialistes (mestres de pedagogia terapèutica, psicòlegs/pedagogs, orientadors als instituts, tutors d'aules d'acollida, d'aules integrals, suport intensiu d'educació inclusiva, etc.) i professionals no docents (tècnics d'educació infantil, tècnics d'integració social, educadors socials, educadors emocionals, promotors escolars, serveis de salut pediàtrica, vetlladores, mestres en audició i llenguatge, fisioterapeutes, logopedes) per atendre i donar suport a l'alumnat amb més necessitats socials i/o d'aprenentatge. Al costat d'aquestes figures, compten amb el suport en detecció i atenció de necessitats de serveis i dispositius externs, com els CEEPSIR, CREDA, CRP, EAP, CRETDIC, CREDV o ELICS.²

Els nivells de diversitat i complexitat social i educativa que acullen escoles i instituts fa necessària la intervenció d'aquests perfils especialistes dins i fora del centre. Actualment, però, el desplegament d'aquesta intervenció té dues problemàtiques:

- La inversió en figures especialistes i figures no docents internes i externes als centres és encara **insuficient, no està consolidada** (i, per tant, és inestable) i **no s'ajusta a les necessitats** particulars dels centres educatius.
- Les tasques dels professionals **no sempre obeeixen a una planificació d'activitats i seguiment conjunta amb el centre**, que fomenti la coordinació entre professionals i docents, eviti disfuncions i solapaments i promogui la col·laboració i l'aprenentatge mutu. Aquesta situació limita l'atenció a les necessitats socials de l'alumnat i dificulta que els professionals docents puguin centrar-se en la seva labor principal.

.....
2. CEEPSIR, Centres d'Educació Especial Proveïdors de Serveis i Recursos; CREDA, Centres de Recursos Educatius per a Deficients Auditius; CRP, Centres de Recursos Pedagògics; EAP, Equips d'Atenció Psicopedagògica; CRETDIC, Centre de Recursos Educatius per a Alumnes amb Trastorns del Desenvolupament i la Conducta; CREDV, Centres de Recursos Educatius per a Discapacitats Visuales; ELICS, Equips d'Assessorament i Orientació en Llengua, Interculturalitat i Cohesió Social.

Des del Pacte del 2019 la segregació escolar de l'alumnat estranger s'ha reduït en 10 punts, però un 17% dels centres concentra molt més alumnat vulnerable del que els correspondria.

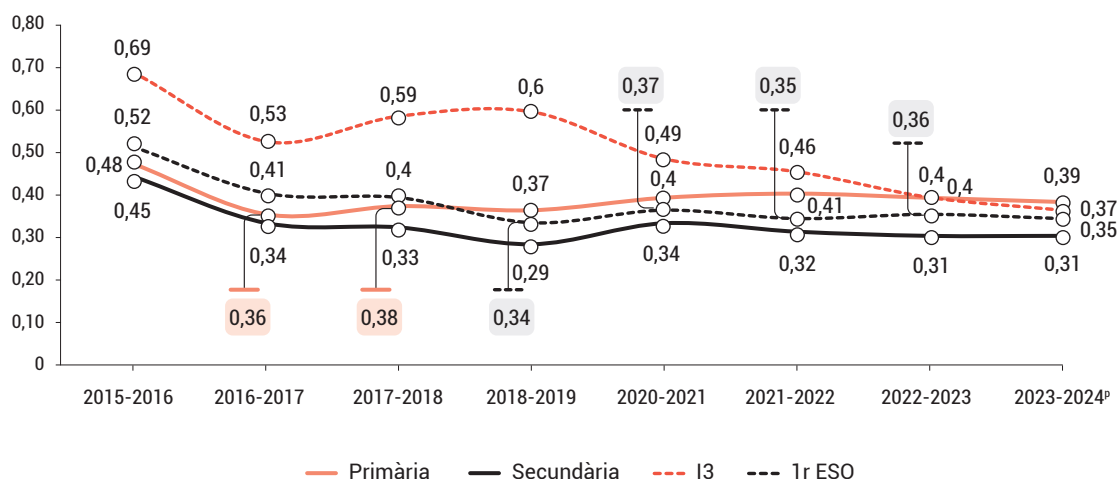
En els darrers cinc anys s'ha produït un **descens dels nivells de segregació de l'alumnat estranger** en el sistema escolar, en part motivat pels efectes del Pacte Contra la Segregació Escolar, impulsat pel Síndic de Greuges l'any 2019.

- El curs 2018/19, un 43% de l'alumnat estranger es trobava en centres segregats a la primària (un 35% a la secundària), mentre que el curs 2023/2024 aquests percentatges s'han reduït fins al 33% a primària i el 28% a secundària.

Aquesta reducció de la segregació ha permès minorar també les diferències de composició social dels centres entre sectors de titularitat. Així mateix, en aquest període, ha començat a reduir-se la segregació de l'alumnat NESE B (necessitats socioeconòmiques) al principal curs d'entrada al sistema educatiu, Infantil 3.

En contrast, cal destacar la persistència d'un ampli segment de centres fortament segregats: **410 centres d'elevada complexitat** concentren molt més alumnat vulnerable del que els correspondria amb la composició social del seu entorn.

Evolució dels nivells de segregació escolar de l'alumnat amb necessitats de suport educatiu per raons socioeconòmiques (NESE B) a Catalunya. 2015-2023

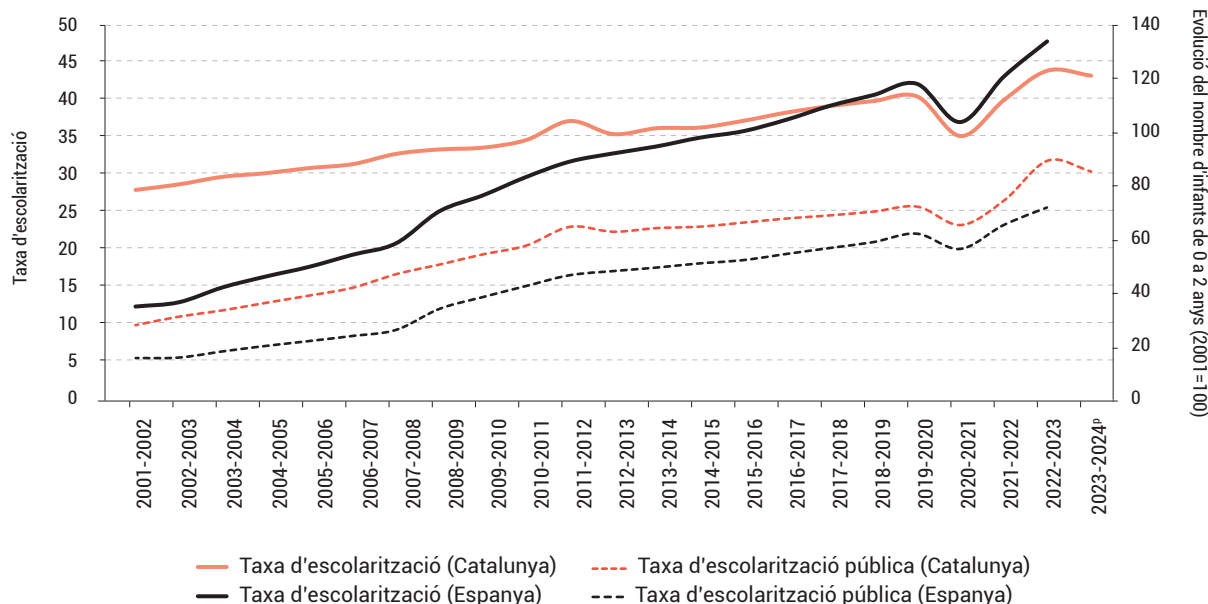
Font: Síndic de Greuges (2024). *La segregació escolar a Catalunya. Informe de progrés sobre el desplegament del Decret 11/2021*, amb dades del Departament d'Educació.

Catalunya ha arribat a una de les taxes més altes d'Europa d'escolarització als 0-2 anys, però continua sent molt desigual.

Catalunya se situa entre els països europeus amb una taxa més elevada de l'educació 0-2 anys (43,9% l'any 2023), després d'anys de creixement sostingut i del sotrac de la pandèmia.

Aquesta taxa es **troba clarament per sobre la mitjana de la Unió Europea** (16,7% l'any 2021), tot i que per darrera de Dinamarca, Suècia, Eslovènia, Alemanya, Finlàndia i també d'Espanya (47,7%).

Evolució de l'escolarització a l'educació infantil de primer cicle a Catalunya i Espanya. Del curs 2001-2002 al curs 2023-2024

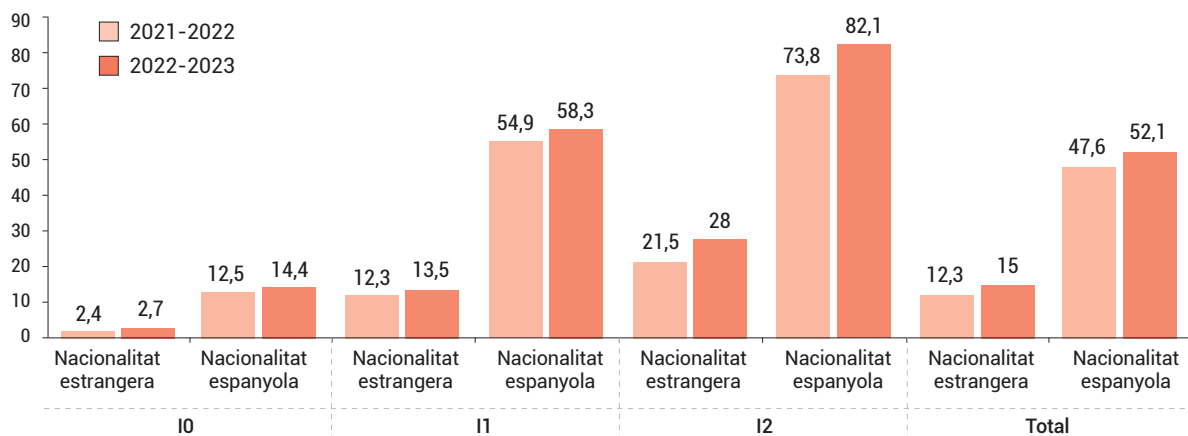
Font: elaboració pròpia amb dades del Departament d'Educació i del Ministeri d'Educació.

Malgrat això, tan sols el 15% dels infants de nacionalitat estrangera, eminentment d'origen migrant, s'escolaritzen en l'educació infantil de primer cicle, molt per sota del 52,1% dels infants de nacionalitat espanyola.

La gratuïtat d'I2 al sector públic impulsada els últims anys **ha tingut fins ara un impacte limitat en la reducció de les desigualtats**, en bona part perquè la majoria d'alumnat que hi accedeix procedeix d'I1, que no està sotmès a aquests criteris de gratuïtat, i perquè **les places disponibles d'I2 no cobreixen tota la demanda**.

- El curs 2022/23, la taxa d'escolarització a I2 de l'alumnat de nacionalitat espanyola ha augmentat 8 punts respecte el curs anterior i arriba al 82,1%, mentre que la de l'alumnat de nacionalitat estrangera només arriba al 28% (ha crescut 6,5 punts).

Evolució de les taxes d'escolarització a l'educació infantil de primer cicle en funció de la nacionalitat a Catalunya. Cursos 2021-2022 i 2022-2023

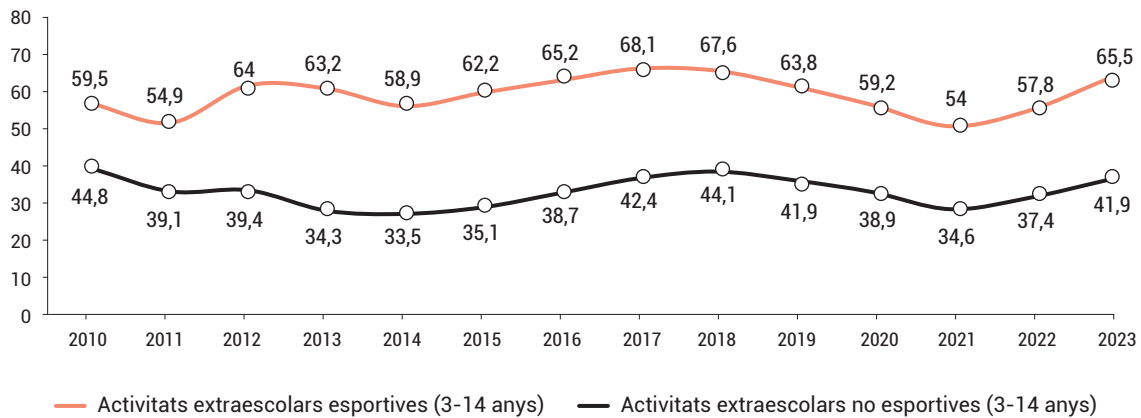

Font: elaboració pròpia amb dades del Departament d'Educació (Estadística d'ensenyament del curs 2021-2022 i del curs 2022-2023) i del cens de població.

Les extraescolars recuperen nivells pre-pandèmia, però l'accés segueix sent desigual: gairebé 25 punts de diferència entre la participació de classe social alta i baixa.

L'any 2023, un 65,5% dels nens i nenes de 3 a 14 anys practiquen activitats extraescolars esportives i un 41,9%, activitats extraescolars no esportives, uns **percentatges equivalents als d'abans de la pandèmia**.

Evolució de la participació dels infants i adolescents de 3 a 14 anys en activitats extraescolars a Catalunya. 2010-2023

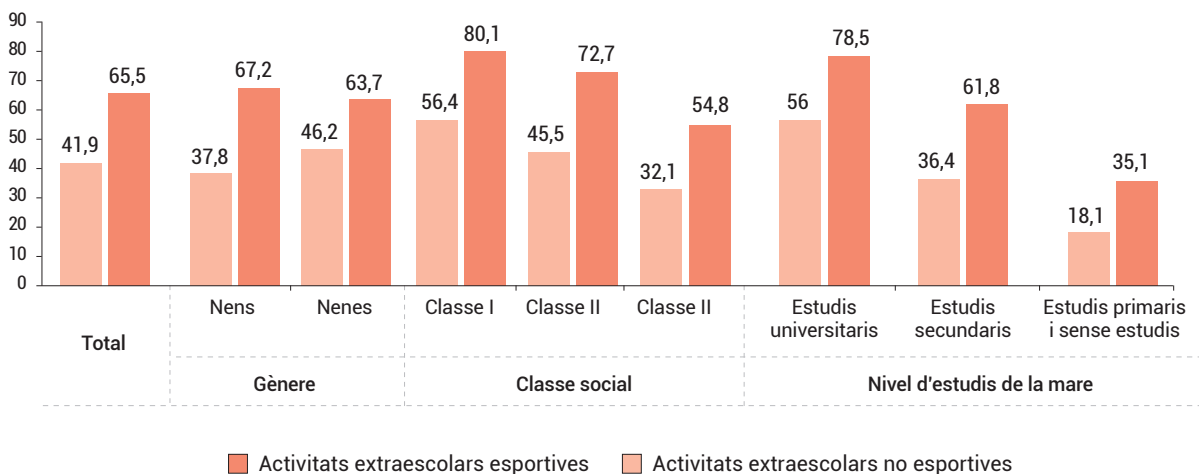

Font: elaboració pròpia amb dades de l'Enquesta de salut de Catalunya.

La participació està però molt condicionada per l'origen social.

- Hi ha gairebé 40 punts de diferència entre la participació en extraescolars dels infants i adolescents amb mare amb estudis superiors i amb estudis bàsics.
- Hi ha gairebé 25 punts de diferència entre la participació en extraescolars dels infants i adolescents de classe social alta i baixa.

Participació en activitats extraescolars esportives i no esportives en funció del gènere, la classe social i el nivell d'estudis de la mare a Catalunya. 2023

Nota: Grups de classe social segons els nivells d'ocupació:

- Classe I. Directors i gerents i professionals universitaris.
- Classe II. Ocupacions intermèdies i treballadors per compte propi.
- Classe III. Treballadors manuals.

Font: elaboració pròpia amb dades de l'Enquesta de salut de Catalunya.

Propostes

La millora dels resultats educatius depèn de la capacitat del sistema de reduir les desigualtats socials en educació, cosa que ara no aconsegueix. Al contrari, les desigualtats educatives es cronifiquen o s'eixamplen en el conjunt d'indicadors.

Per lluitar contra les desigualtats de forma efectiva cal una doble aposta. En primer lloc, **garantir que docents i centres disposen de les condicions necessàries per donar resposta a un alumnat cada vegada més divers i més desigual**. Aquesta perspectiva demana actuacions fermes que dotin els centres educatius de tots aquells recursos que requereixen per respondre a les necessitats educatives que atenen de manera eficient.

En segon lloc, **apostar per una política que intervingui sobre les condicions d'educabilitat de l'alumnat**, és a dir, sobre el seu context social i escolar, que és on s'originen les desigualtats educatives. Aquesta perspectiva implica una política educativa que, sense deixar de prioritzar actuacions en àmbits crítics de l'escolarització com el finançament o l'atenció a la diversitat, assumeixi objectius vinculats a la cura de la infància, els sistemes de garantia de rendes, la salut i els entorns alimentaris o la planificació urbana.

Per garantir que els docents disposen dels recursos i les condicions necessàries per treballar eficaçment a l'aula i oferir un ensenyament de qualitat, proposem:

Finançar els centres en funció de les seves necessitats. Un sistema de finançament per fórmula que permeti una distribució equitativa dels recursos.

Actualment, a Catalunya, la gran majoria dels recursos docents i econòmics que s'assignen als centres educatius obeeixen a una distribució lineal. Es té bàsicament en compte el nombre de grups i alumnes del centre, amb algunes dotacions addicionals, no estructurals i en tot cas insuficients, per als catalogats com de més complexitat. En el cas del sector públic, aquesta discriminació positiva en plantilles representa només prop del 5% del conjunt de professorat. Aquesta linealitat ha caracteritzat les principals mesures d'increment de recursos als centres dels darrers temps, com les reduccions de ràtio i de l'horari de dedicació docent del professorat al sector públic.

Passar d'aquest esquema a un model de «**finançament per fórmula d'equitat**», on el centre rep recursos en funció de les realitats socials i educatives del seu alumnat i entorn, serveix per compensar les desigualtats socials i educatives dels centres de forma gradual, segons variables objectives i un procediment d'assignació transparent i previsible.

Aquesta és una reforma de gran abast, que caldria pilotar prèviament per valorar:

- a. L'aplicabilitat i robustesa de la fórmula (logaritme) d'assignació justa de recursos.
- b. L'impacte redistributiu i pressupostari.
- c. La relació de complementarietat o substitució amb altres sistemes d'ajuts a centres i alumnes.
- d. El marc d'autonomia i acords de corresponsabilitat entre centres i administració educativa.
- e. El sistema de monitoratge. Proposem dissenyar i **implementar aquesta prova pilot en el sí d'una zona educativa mitjana**, amb al voltant de 60 escoles i instituts de diferents sectors de titularitat.

Quatre hores setmanals de suport educatiu a l'alumnat amb dificultats o baix rendiment, amb 3.200 nous mestres de primària i 2.400 professors de secundària.

Tots els centres educatius han de comptar amb prou temps i recursos per poder garantir els aprenentatges de l'alumnat amb necessitats educatives específiques, amb condicions d'educabilitat més desfavorables.

D'acord amb els decrets 150/2017 i 11/2021, que regulen l'educació inclusiva i l'admissió d'alumnat, les necessitats educatives específiques també fan referència a l'alumnat amb risc d'abandonament escolar prematur o que pateix un baix rendiment acadèmic al llarg de l'escolaritat. Aquest alumnat pot ser beneficiari de mesures i suports universals, com ara la personalització dels aprenentatges, i també de mesures i suports addicionals, com ara el suport escolar personalitzat, els programes intensius de millora, el suport lingüístic i social, les aules d'acollida o els programes de diversificació curricular, entre d'altres.

Aquestes mesures estan orientades a millorar els aprenentatges de l'alumnat amb més dificultats, però no sempre s'apliquen en tots els centres, amb la intensitat requerida i amb la cobertura que caldria.

Per tal de reforçar els aprenentatges **proposem quatre hores setmanals suport a l'alumnat amb dificultats o amb baix rendiment**. Per dur a terme aquesta mesura cal una dotació de personal docent de 3.200 mestres de primària (2.300 al sector públic) i en 2.400 professors de secundària (1.800 al sector públic), aproximadament, tant a centres públics com concertats. Aquestes quatre hores setmanals podrien dur-se a terme a raó d'una hora diària de dilluns a dijous, aprofitant l'horari de migdia, o amb altres fórmules dins l'horari educatiu del centre.

Garantir una dotació mínima de cinc professionals d'atenció social, psicopedagògica i de salut a la plantilla dels centres de major complexitat.

Psicopedagogs, psicòlegs, orientadors tutors d'aules d'acollida, d'aules integrals, SIEI, TIS, educadors socials, promotors escolars, vetlladores, mestres en audició i llenguatge, fisioterapeutes, logopedes, conjuntament amb serveis i dispositius externs, com els (CEEPSIR, CRP, EAP, ELICS, entre d'altres), configuren un ampli conjunt de professionals destinats a donar suport als centres, com a personal propi o extern, en l'atenció de l'alumnat amb necessitats educatives de distinta índole.

El nombre d'aquests professionals acostuma a ser insuficient per atendre les necessitats dels centres més vulnerables. Les direccions dels centres de més complexitat testimonien que quan els recursos d'atenció social, familiar i de salut són de caràcter extern als centres, una part important de les seves famílies i alumnes deixen de recórrer-hi.

Per aquest motiu, **proposem que els dispositius i professionals d'atenció social, psicopedagògica i de salut que col·laboren amb els centres s'incorporin en les plantilles de les escoles i instituts més vulnerables**. Garantir una dotació mínima de cinc professionals (2 treballadors/educadors social, 1 psicòleg, 1 tutor d'acollida, 1 administratiu). En paral·lel, assegurar que cada zona educativa compta amb un mapa de dispositius, recursos i personal no docent extern ajustat a les seves necessitats.

Alhora, cal establir **marcs organitzatius territorials que resolguin els problemes de planificació, coordinació i treball conjunt** que sovint caracteritza l'acció d'uns i altres professionals. Per zona educativa i amb un mapa definit de dispositius, recursos i personal no docent extern ajustat a les necessitats de cada zona. Aquests mapes han de garantir:

- a. Una coordinació intensiva i eficient entre professionals, amb més temps dedicat al treball interdisciplinari.
- b. La convergència d'horaris i condicions laborals d'uns i altres professionals, interns i externs als centres.
- c. Autonomia per a cada centre en la prioritització de perfils professionals segons les seves necessitats educatives, garantint que no es deixi cap necessitat sense atendre.
- d. Col·laboració amb serveis educatius i agents externs per oferir una atenció integral a l'alumnat.

Agrupacions reduïdes a matemàtiques per personalitzar els aprenentatges i recuperar el resultat educatiu. El 80% de les hores a l'ESO en grups de treball de màxim 10 alumnes o de 5 (als centres de més complexitat), indicativament.

Els resultats que els alumnes obtenen en les proves de competències bàsiques indiquen que les mancances en matemàtiques s'arrosseguen i s'incrementen al llarg de l'ESO. Si prenem com a referència la cohort d'alumnes que el 2019 cursava 6è de primària i el 2023 4t d'ESO, observem com, d'una banda, nou de cada deu alumnes que a les proves de 6è van tenir un rendiment baix en matemàtiques continuen tenint-lo a les proves de 4t d'ESO. D'altra banda, el 60% de l'alumnat amb rendiment mitjà i alt a les proves de 6è, baixa el seu nivell a les de 4t.

És fonamental que l'ensenyament de les matemàtiques, tant a primària com a secundària, prioritzi el component aplicat i quotidià dels conceptes matemàtics. La resolució de problemes reals, l'experimentació i el descobriment de patrons són clau per fonamentar un aprenentatge competencial i significatiu.

Perquè això sigui possible, calen les condicions que permetin al professorat conèixer en tot moment el ritme, les dificultats i les disposicions (interès, seguretat, angoixes, etc.) d'aprenentatge del seu alumnat i donar-hi resposta de forma personalitzada, efectiva i sostenible, amb retorn continuat, tutorització i gestió de determinades emocions, reforç de determinats conceptes, etc. Altrament, les classes de matemàtiques acaben resultant excloents per a tot aquell alumnat sense pares o mares amb alts nivells d'instrucció i/o amb coneixements o professions properes al STEM.

Per garantir les condicions de recursos i docents que permetin l'alumnat d'ESO treballar durant bona part de les hores de matemàtiques, **proposem que un 80% es cursin indicativament amb màxim 10 alumnes**, ja sigui mitjançant grups flexibles o en codocència, i **que aquesta ràtio arribi als 5 alumnes** per grup de treball **en els centres de més complexitat**.

Ampliar les aules d'acollida a primària i secundària com a espai d'acceleració lingüística, aprenentatge i benestar emocional. Caldrien uns 600 tutors més d'aules d'acollida per passar dels 1.300 als 1.900 i reduir la ràtio de 27 a 18 alumnat nouvingut.

Les aules d'acollida es van posar en marxa el curs 2004-2005, com un espai integrat dins del centre educatiu, obert i flexible, per atendre les necessitats primeres de l'alumnat nouvingut, en l'aspecte emocional, relacional, curricular i d'aprenentatge de la llengua vehicular de l'escola. Des d'aleshores hem anat acumulant experiència sobre les condicions de recursos, organitzatives i metodològiques que han de garantir-ne l'èxit. Actualment, la principal limitació d'aquestes aules és de cobertura i, per tant, de finançament.

Després de l'aposta que es va fer per l'expansió d'aquests dispositius entre els anys 2005 i 2010, període de forta arribada i presència d'alumnat nouvingut al sistema educatiu, els darrers quinze s'han desmantellat progressivament, i només els darrers dos cursos s'ha començat a invertir la tendència. A dia d'avui, però, l'increment de dotacions de professorat d'acollida és encara lluny d'assolir nivells bàsics de cobertura. El curs 2023-2024, amb 1.282 dotacions d'acollida i 34.800 alumnes nouvinguts a l'educació bàsica (NESE C), la cobertura global és de 27 alumnes per tutor.

Per resoldre aquest dèficit és necessari fer un salt significatiu en l'increment dels tutors d'aula d'acollida dels darrers cursos i **proposem incorporar 600 noves dotacions completes d'acollida** als centres públics i concertats i **cobrir aproximadament 18 alumnes nouvinguts per tutor** d'acollida.

Els nivells de pobresa infantil evidencien que les polítiques educatives no poden ser només escolars. Per a una política educativa que doni resposta a les necessitats socials dels infants i les seves famílies, proposem:

Un Pacte nacional per la universalització de l'educació 1-3 anys. Com a mesura immediata, crear 20.000 noves places d'I1 i I2 i treballar per garantir que l'alumnat amb necessitats educatives tingui l'accés gratuït.

La participació a l'educació infantil de primer cicle té un impacte positiu en els resultats educatius de l'alumnat al llarg de la seva trajectòria escolar, especialment en el cas del més vulnerable. Per aquest motiu, cal concebre l'accés a aquesta etapa (en particular l'educació 1-3 anys) com un dret subjectiu i avançar cap a la seva provisió universal. Sense aquesta universalització, la gratuïtat a l'I2 beneficia principalment l'alumnat socialment més afavorit que està escolaritzat, ja des de més petits, a l'educació infantil de primer cicle i no necessàriament als infants amb condicions d'educabilitat més desfavorables.

Un primer pas consisteix a garantir l'accés gratuït a I1 i I2 de l'alumnat amb necessitats educatives específiques. El curs 2023/2024 l'educació infantil de primer cicle escolaritza 75.006 alumnes, dels quals només consten 389 alumnes amb necessitats educatives específiques per situacions socioeconòmiques i socioculturals. Això s'explica per les desigualtats d'accés, però també per dèficits en la detecció d'aquest alumnat ja escolaritzat.

A l'educació infantil de segon cicle, on ja es fa la detecció, un 27,4% d'alumnat té aquestes necessitats. Prenent aquesta prevalença de referència, que s'ajusta al risc de pobresa, hi ha prop de 48.000 infants de 0 a 2 anys amb aquestes necessitats (33.000 d'1 a 2 anys).

És necessari millorar la detecció de l'alumnat amb necessitats educatives específiques derivades de situacions socioeconòmiques o socioculturals i garantir la gratuïtat en l'accés a l'educació infantil de primer cicle, concretament a I1 i I2, als infants amb condicions d'educabilitat desfavorables. Amb el propòsit de donar cobertura al conjunt d'aquest alumnat, proposem **incrementar l'oferta disponible a I1 i I2 amb prop de 20.000 noves places i establir reserves de places** per garantir l'accés d'aquest alumnat a aquesta etapa.

Així mateix, proposem **revisar el model de finançament dels serveis d'educació 0-3 i valorar la incorporació estable de les diputacions per** permetre més recursos, promoure una distribució de places més equitativa al territori i aconseguir més flexibilitat horària dels serveis.

Avançar cap a la universalització del menjador escolar i la inclusió del temps de migdia a la jornada educativa. Com a mesura immediata, 87.000 noves beques menjador per garantir l'accés als alumnes d'infantil, primària i ESO en risc de pobresa.

El menjador escolar és una palanca bàsica en la lluita la desigualtat ja que, a més d'assegurar una dieta saludable essencial per al desenvolupament dels infants i adolescents, els permet desenvolupar hàbits saludables i participar en activitats de lleure en un espai educatiu protegit. En particular, els estudis demostren que rebre una beca i assistir al menjador redueix l'absentisme i millora el rendiment acadèmic en l'educació bàsica.

Cal desenvolupar un marc polític que garanteixi el menjador escolar per a tots els alumnes, com a part d'un espai de migdia integrat en la jornada educativa i, per tant, associat al dret a l'educació, la protecció i l'equitat educativa. Aquesta aposta per la universalització del menjador escolar requereix garantir, no només la disponibilitat de servei de menjador a la totalitat dels centres de primària i secundària, així com la seva **qualitat**, sinó també l'**equitat en l'accés**, mitjançant els recursos i les accions necessàries per afavorir l'ús de l'alumnat en risc de pobresa i exclusió social.

El curs 2023-2024, un 18% de l'alumnat als ensenyaments d'educació infantil de segon cicle, primària i secundària obligatòria rep una beca de menjador, quan prop d'un 27% d'aquest alumnat es troba per sota del llindar de pobresa. Per cobrir aquesta esclatxa, és necessari **garantir la disponibilitat de servei de**

menjador a tots els centres i crear 87.000 noves beques que garanteixin la gratuïtat plena en l'accés al menjador de l'alumnat desafavorit.

Ahora, és necessari **reduir el nombre de famílies que es podria acollir a l'ajut però no hi accedeixen per barreres burocràtiques** (*non-take up*) reduint el procediment administratiu i fomentant l'automatització i la renovació automàtica dels ajuts. Per exemple, explorant l'ús de l'SMS certificat per reduir els tràmits presencials i agilitzar la tramitació, així com l'enviament d'esborranys de sol·licituds a les famílies que ja han rebut l'ajut en anys anteriors, simplificant el procés de renovació.

Una política de gratuïtat i universalització de la participació en activitats extraescolars. Com a primer pas, ajuts de 300 euros anuals per a l'alumnat amb necessitats educatives específiques per garantir la seva participació gratuïta.

Revisions d'evidència i recerca acumulada conclouen que participar en activitats extraescolars equival al guany de dos mesos sobre el progrés acadèmic mitjà dels alumnes en un curs escolar, i de dos mesos i mig en el cas de l'alumnat més vulnerable.

Però existeixen elevades desigualtats d'accés per raons socioeconòmiques o socioculturals que limiten la participació en aquestes activitats i que no contribueixen a la valoració de l'oferta per part de les famílies socialment menys afavorides. El 56% dels infants entre 3 i 14 anys amb mares universitàries realitzen activitats extraescolars no esportives, molt per sobre del 18% dels infants amb mares amb estudis primaris o sense estudis (Enquesta de Salut de Catalunya, 2023).

En el marc de l'Anuari de l'Educació 2024, defensem l'aposta per una política de gratuïtat i universalització de la participació en activitats extraescolars per al conjunt d'infants entre 3 i 14 anys del país. El seu objectiu seria garantir el dret subjectiu d'aquests infants de participar en extraescolars un mínim de dues tardes al llarg del curs escolar.

Un programa de «Motxilles extraescolars» podria representar un primer pas. Consistiria en **ajuts econòmics de 300 euros anuals per a l'alumnat amb necessitats educatives específiques per garantir la seva participació gratuïta a l'oferta d'activitats extraescolars** que s'organitza al centre o, si escau, fora. Promovent la participació a aquestes activitats i fent-ne seguiment per part del propi centre, sigui per part del professorat, del personal de suport (TIS, per exemple) o d'una figura específica que s'ocupi de dinamitzar aquesta participació.

Dissenyar i avançar cap a una prestació universal per fill a càrrec. Mentre aquesta mesura es fa viable, fusionar la Renda Garantida de Ciutadania i l'Ingrés Mínim Vital i crear un nou complement per cobrir els costos de l'educació 0-3 i dels estudis postobligatoris.

Recollint l'aposta establerta en l'Estratègia de lluita contra la pobresa infantil de la Generalitat de Catalunya 2024-2030, cal avançar cap al desenvolupament d'una prestació universal per fill a càrrec, amb l'objectiu de reforçar els ingressos disponibles de les llars amb infants. Tal i com reconeix l'evidència nacional i internacional, una prestació d'aquestes característiques és una mesura eficaç per reduir la pobresa infantil i millorar, en conseqüència, les condicions d'educabilitat de la llar. El seu caràcter universal redueix els potencials problemes d'elegibilitat i d'accessibilitat, sent les llars amb més vulnerabilitat les més beneficiades.

Mentre aquesta prestació es fa viable a Catalunya, és urgent revisar els sistemes de transferència de rendes actualment disponibles, l'Ingrés Mínim Vital (IMV) i la Renda Garantida de Ciutadania (RGC), incorporant-hi objectius vinculats a la millora de l'educabilitat. En dues direccions:

- Fusionar IMV i RGC (sistema integrat), consolidant un complement d'infància (un nou CAPI) orientat cap a la provisió d'oportunitats educatives en l'etapa pre-infantil i postobligatòria. La modulació d'aquest complement hauria d'enfocar-se a garantir, d'una banda, la cobertura dels costos directes i indirectes de l'educació 0-3 anys i, de l'altra, afavorir la continuïtat educativa dels joves entre 15 i 19 anys, cobrint les despeses associades i el cost d'oportunitats dels estudis postobligatoris.

- Simplificació del procés d'accés a aquestes prestacions, garantint la integració dels ajuts i la sol·licitud (finestra única), reduint els requisits documentals i afavorint l'automatització dels procediments administratius. Recordem que només el 13 % de les persones en situació de pobresa severa a Catalunya van accedir a l'IMV al 2021, mentre que un 11,2% de la població que viu sota el llindar de la pobresa van rebre la RGC.

Preveure un eix socioeducatiu específic i ben finançat a la Llei de Barris.

Els barris i municipis que disposen d'una concentració més elevada d'alumnes amb condicions d'educabilitat més desfavorables han de disposar de més inversió per oferir més oportunitats educatives i de progrés social als infants i les famílies que hi resideixen. En canvi, ben sovint aquests barris i municipis disposen de menys recursos i serveis, de tal forma que viure-hi pot arribar a suposar una dificultat afegida a aquestes condicions d'educabilitat ja desfavorables per la influència de l'origen social.

Proposem **activar un fons econòmic específic per a actuacions de millora de les oportunitats educatives complementari** al Fons de Recuperació Urbana, Ambiental i Social de Barris i Viles d'Atenció Especial previst per la Llei de Barris (11/2022). Seguint l'exemple del nou Pla de Barris de Barcelona (2025-2028), que preveu 67M€ per a projectes socials i educatius sobre un total de 300M€, **proposem que l'import per a aquest fons** específic d'actuacions socioeducatives dins la nova «Llei de Barris» **sigui equivalent al 20% dels seu pressupost total.**

La distribució territorial d'aquest fons es podria fer en base a la prioritització dels territoris de més vulnerabilitat socioeducativa i a la presentació, per part dels ens municipals, de projectes de millora educativa alineats amb programes integrals emmarcats en la Llei 11/2022, de forma similar a l'articulació que es va produir entre la llei de barris de 2004 i els programes Salut als Barris i Treballs als Barris.

8 monogràfics per entendre què són les desigualtats socials i educatives

L'Anuari fa èmfasi en les condicions d'educabilitat d'infants i joves, és a dir, en el pes que tenen les seves circumstàncies familiars, territorials i escolars alhora d'explicar els seus resultats educatius. És necessari per entendre les desigualtats que observem en els indicadors (per què uns alumnes abandonen més que altres, uns obtenen millors resultats, accedeixen més a l'educació 0-3 o a les activitats extraescolars) i també per oferir solucions de política pública capaces de corregir aquestes desigualtats. Unes desigualtats que són socials, que obstaculitzen la millora del sistema educatiu en el seu conjunt i que demanen una política educativa connectada amb la política social, urbana i de salut.

Els vuit capítols monogràfics que inclou l'Anuari de l'Educació 2024 beuen d'aquesta perspectiva i s'ocupen de qüestions com la universalització de l'educació 0-3, l'impacte educatiu de les prestacions socials, els beneficis del menjador escolar universal o els professionals d'atenció social i psicopedagògica que necessiten els centres, entre d'altres.

1 L'escola bressol a Catalunya, entre la universalitat i la gratuïtat

Lara Navarro-Varas i Eloi Mayordomo

Actualment l'escola bressol es troba al centre del debat polític. D'una banda, perquè representa el recurs més estès en l'atenció a la petita infància; de l'altra, l'evidència la situa com un dispositiu que contribueix significativament a garantir la igualtat d'oportunitats.

En el context de descens demogràfic actual, Catalunya ha apostat per estendre'n la gratuïtat com un mecanisme per garantir una participació social més gran dels estrats més vulnerables. Alhora, la Unió Europea ha mobilitzat recursos per tal d'assolir uns mínims en la seva cobertura.

En l'article s'analitza la situació de l'escola bressol a Catalunya, el seu disseny competencial i distribució de l'oferta pública/privada i en el territori des d'una perspectiva d'equitat. S'estudien també els efectes les polítiques impulsades per la mobilització de places públiques i, en particular, l'aposta de la Generalitat per la gratuïtat d'I2. Un curs després de la seva aplicació, l'increment net global que es podria atribuir a aquesta mesura és reduït, de 3,3 punts percentuals, 2,8 punts a l'àmbit públic i en el 0,5 al privat. Existeix, per tant, el **risc que la gratuïtat a l'I2 beneficiï principalment l'alumnat socialment més afavorit** escolaritzat, ja des de més petits, a infantil de primer cicle, i no necessàriament als infants amb condicions més desfavorables.

Propostes destacades

- Pacte nacional per a l'escolarització del primer cicle de l'educació infantil, per avançar cap a la universalitat, desenvolupant l'oferta disponible i garantint la incorporació dels infants amb més necessitats. Ha de contemplar l'actualització del Mapa de places autoritzades 2025-2030 on, a partir d'una avaluació de necessitats a curt, mitjà i llarg termini, es localitzin el conjunt de places autoritzades de la Generalitat garantint l'equitat territorial i social.
- Incorporació de les Diputacions al finançament de l'escola bressol mitjançant un model de contracte programa entre administracions i municipis, que permetria ampliar l'oferta i garantir serveis complementaris de qualitat (àpats saludables gratuïts o ampliació/flexibilitat horària...).
- Incloure a l'escola bressol altres serveis i recursos de cura a la petita infància, com programes d'acompanyament a l'embaràs, serveis socioeducatius, espais familiars, ludoteques, canguratge municipal, programes de millora d'habilitats parentals o d'intercanvi de béns i serveis, etc.

2 Segregació urbana, desigualtats educatives i polítiques de resposta

Ismael Blanco

Existeix una relació evident entre els processos de segregació residencial de la població i les desigualtats socioeducatives. La incidència del territori en les oportunitats educatives de la infància i l'adolescència s'expressa en aspectes com la qualitat dels recursos educatius de cada lloc, la densitat i la qualitat d'equipaments i serveis diversos que incideixen en les condicions d'educabilitat (socials, esportius, culturals...), i el capital social que s'aplega a cada territori. Les polítiques adreçades a la correcció de les desigualtats socioeducatives haurien d'incorporar, doncs, una mirada territorial, orientada a enfortir les oportunitats educatives en els barris i municipis socialment més vulnerables.

Propostes destacades

- Activació d'un fons econòmic específic per a actuacions de millora de les oportunitats educatives en entorns vulnerables dins del Fons de Recuperació Urbana, Ambiental i Social de Barris i Viles d'Atenció Especial previst per la Llei 11/2022.
- Presència del Departament d'Educació en la comissió gestora del Fons que permetrà desplegar la nova «Llei de barris», així com crear una comissió específica per a la gestió del fons per a la millora de les oportunitats educatives amb una composició també interdepartamental.
- Priorització de les actuacions educatives a incloure en el fons en base a tres criteris:
 - a. La dotació de recursos docents i econòmics als centres en funció de les seves necessitats (finançament per fórmula).
 - b. La coordinació entre centres educatius i les altres infraestructures socials del barri.
 - c. L'impuls d'estratègies de dinamització comunitària focalitzades en famílies, infància i adolescència.

3 L'índex de vulnerabilitat al canvi climàtic i les solucions orientades als infants i els centres educatius

Elena Domene, Marta García-Sierra i Mar Satorras

Cada cop és més necessari i urgent avaluar i comprendre la vulnerabilitat de la població infantil a la calor posant el focus en els espais que usen en el seu dia a dia. Per fer-ho, el capítol presenta l'índex de vulnerabilitat al canvi climàtic (IVAC), una eina per identificar les escoles i entorns escolars que estan en zones més vulnerables i proporcionar una base per aplicar mesures d'adaptació adequades. Segons l'IVAC, a l'àrea metropolitana de Barcelona, el 15,8% dels infants de 3 a 12 anys viuen en zones amb alta vulnerabilitat a la calor, i s'identifiquen 65 centres educatius públics en àrees amb la més alta vulnerabilitat.

Propostes destacades

- Política de país per la conversió dels patis escolars en refugis climàtics. Un exemple destacat és el projecte Transformem els patis, una iniciativa de l'Ajuntament de Barcelona i altres entitats, que té com a objectiu transformar tots els patis abans del 2030 seguint criteris de convivència, diversitat d'espais, activitats lúdiques, contacte amb la natura i una redistribució equilibrada dels espais.
- Rehabilitació climàtica dels centres escolars. Aqueta política implica afrontar reptes com eliminar els barracons, rehabilitar, reformar o construir escoles adaptades a les noves condicions climàtiques, i incorporar criteris de climatització per mantenir temperatures entre 17 i 27 graus. El Pla d'adequació al canvi climàtic promogut per la Generalitat ofereix un marc per avançar en aquesta direcció.
- Política de pacificació i espais verds en els entorns escolars, amb el triple objectiu de reduir la contaminació atmosfèrica i acústica i contribuir a disminuir l'efecte illa de calor i a crear entorns més frescos i saludables per a tota la comunitat escolar.

4 Salut i entorn alimentari dels centres educatius: factors d'influència i recursos per prevenir l'obesitat infantil a Barcelona

Marta García-Sierra i Elena Domene

L'exposició dels infants a «entorns obesogènics», caracteritzats per una alta disponibilitat d'aliments poc saludables i una baixa accessibilitat a espais per a l'activitat física, té un efecte negatiu en la seva salut nutricional, i en conseqüència, en les seves condicions d'educabilitat. Aquests entorns no saludables tendeixen a trobar-se en les àrees amb menys renda de la ciutat i a envoltar els centres amb una major vulnerabilitat socioeconòmica. Per exemple, el 90% de les escoles es troben envoltades d'una oferta alimentària poc saludable, si bé el fenomen és especialment punyent als barris més desfavorits: als centres de primària de Ciutat Vella els infants tenen més accés a aliments no saludables (mitjana de 128 punts de venda en un radi de 400 m), mentre que en Les Corts i Sarrià-Sant Gervasi l'exposició és més baixa (d'uns 16 punts de venda).

Propostes destacades

- Incloure en tots els plans locals de reforma urbana i comercial incentius per la conversió o creació d'establiments d'alimentació saludable i sostenible i limitar els establiments d'alimentació poc saludable, especialment en els entorns escolars més desfavorits i «obesogènics». Aquestes accions poden incloure's en el Fons de Recuperació Urbana, Ambiental i Social de Barris i Viles d'Atenció Especial previst per la nova «Llei de Barris» (11/2022).
- Promoure la transformació dels menús escolars cap a models més sans i sostenibles, escalant i consolidant el projecte de «Menjadors més sans i sostenibles» promogut per l'Agència de Salut Pública de Barcelona i l'Ajuntament de Barcelona.
- Accions de pacificació i espais de joc i activitat física en els entorns escolars, amb l'objectiu de promoure hàbits de lleure i oci saludables. El «Pla BCN Ciutat Jugable» serveix de model en aquesta direcció, si bé caldria potenciar el seu desplegament en els entorns escolars i escalar-lo més enllà de la ciutat. Aquestes accions poden incloure's en el Fons de Recuperació Urbana, Ambiental i Social de Barris i Viles d'Atenció Especial previst per la nova «Llei de Barris» (11/2022).

5 Els sistemes de transferències de rendes i les oportunitats educatives

Maria Sánchez Vidal, Elena Costas Pérez i Pere A. Taberner

Les dades nacionals i internacionals mostren una clara relació entre l'estatus socioeconòmic de les famílies i els nivells d'aprenentatge, repetició de curs i abandonament escolar prematur dels seus fills i filles. Aquesta relació perpetua el cicle de la pobresa i s'explica per l'existència de desigualtats en dimensions com la inversió en recursos educatius, la implicació parental i altres factors ambientals com la composició social dels centres educatius i els barris de residència. Per tant, són necessàries polítiques de transferència de rendes que s'orientin a mitigar la manca d'ingressos de les llars, contribueixin a mitigar les conseqüències d'aquesta manca en el benestar material i psicològic de les famílies i, a partir d'aquí, millorar les condicions d'educabilitat d'infants i adolescents. A Catalunya, el sistema actual de garantia d'ingressos –representat per la Renda Garantida de Ciutadania i l'Ingrés Mínim Vital– té limitacions greus de cobertura i accessibilitat (amb taxes de *non-take up* de prop del 70%), de suficiència en els imports, i d'adequació a les necessitats educatives de la població infantil.

Propostes destacades

- Desenvolupament d'una prestació universal per fill a càrrec, amb l'objectiu de reforçar els ingressos disponibles de les llars amb infants. Aquesta proposta està en sintonia amb el contemplat en l'Estratègia de lluita contra la pobresa infantil a Catalunya 2024-2030.
- Mentre aquesta prestació es fa viable a Catalunya:
- Fusionar IMV i RGC (sistema integrat), consolidant un complement d'infància (un nou CAPI) orientat cap a la provisió d'oportunitats educatives en l'etapa pre-infantil (0-3 anys) i i postobligatòria (15-19 anys).

- Simplificació del procés d'accés a aquestes prestacions, garantint la integració dels ajuts i la sol·licitud (finestra única), reduint els requisits documentals i afavorint l'automatització dels procediments administratius.

6 El Non Take-Up dels ajuts de menjador: una proposta de millora pels ajuts educatius

Elena Costas Pérez i Maria Sánchez Vidal

A Catalunya, molts infants en situació de pobresa no accedeixen als ajuts educatius per raons com ara la falta d'informació, la complexitat dels processos administratius o, en alguns casos, la manca de suport institucional. Són barreres que duen una part important de les famílies que se'n podrien beneficiar a no acabar sol·licitant l'ajut. És el que es coneix com el *Non Take-Up* de les prestacions socials i que a Catalunya arriba a afectar al 70% de les llars potencialment beneficiàries d'ajuts com l'Ingrés Mínim Vital.

El curs 2022-2023 es va atorgar un total de 178.000 beques menjador, quan es calcula que tenim prop de 360.000 alumnes elegibles, això és, per sota del llindar de pobresa. Corregir aquest gap de 182.000 alumnes en la cobertura dels ajuts passa per garantir l'oferta de menjador escolar a tots els centres (també als instituts), però també per garantir que la pràctica totalitat de famílies elegibles efectivament la sol·liciten. La superació del *Non Take-Up* passa per la facilitació, simplificació i agilització de tots els processos implicats en l'accés als ajuts, això és, en el seu coneixement, sol·licitud i renovació.

Propostes destacades

- Explorar l'ús de l'SMS certificat, les signatures digitals i sistemes d'enviament d'esborranys per facilitar els tràmits a les famílies, reduint els passos presencials i agilitzant la tramitació. L'SMS certificat podria assegurar que les famílies rebin notificacions oficials de manera ràpida i segura, mentre que les signatures digitals permetrien completar i validar els formularis en línia. Per la seva banda, un sistema d'enviament d'esborranys de sol·licituds facilitaria la renovació dels ajuts.
- Incorporar informació detallada a les pàgines web dels ajuntaments, a l'apartat d'informació sobre els ajuts menjador, sobre telèfons i oficines per resoldre dubtes. Cal garantir la disponibilitat de la informació en diferents idiomes per trencar les barreres idiomàtiques, especialment per a les famílies nouvingudes.
- Garantir el dret de les famílies a no haver de relacionar-se electrònicament amb l'administració, oferint alternatives accessibles per a aquells que no disposin de les condicions necessàries per a la gestió electrònica. En aquest sentit, els centres educatius estan cridats a ser agent clau alhora d'informar les famílies sobre els ajuts i orientar-les en la seva concessió i, per tant, cal reforçar les seves figures administratives i socials, especialment d'aquells que es troben en entorns més desafavorits.

7 Àpats escolars gratuïts a Croàcia: els reptes de la introducció i de la implementació del programa

Ivana Dobrotić

El gener del 2023 –després de dos anys i mig de debat públic pel proveïment insuficient d'àpats escolars, que en les condicions de pandèmia va tenir gran ressò–, Croàcia va introduir un àpat escolar gratuït al dia per a cada infant en edat de primària. Aquesta mesura ha permès deixar enrere un sistema de proveïment d'àpats escolars marcadament selectiu, amb greus desequilibris entre centres, famílies i territoris. Els factors motivadors d'aquest pas han estat de diferents tipus.

En el pla econòmic i de gestió: insostenibilitat i fragmentació territorial del sistema d'ajuts focalitzats de menjador i càrregues administratives per a les escoles. En el pla social: impacte mediàtic de casos d'infants en edat d'educació primària que es quedaven sense àpats escolars perquè els seus pares no podien pagar-los durant la pandèmia, i iniciativa social «*El dret de tots els infants a un àpat escolar*». En el pla de l'argumentació científica: acceptació de proves fonamentades sobre el paper dels àpats escolars gratuïts per combatre la pobresa infantil, reduir l'estigmatització dels infants que creixen en situació de pobresa i millorar els seus resultats acadèmics i de salut.

Propostes destacades

- De l'experiència a Croàcia del pas d'un sistema de beques a un menjador universal se n'extreuen aprenentatges rellevants vàlids per a d'altres contextos on es planteja aquesta mateixa reforma:
- És necessari acompanyar la garantia d'accés gratuït i universal al menjador escolar, per tant la seva concepció en tant que dret subjectiu, de la garantia d'infraestructures disponibles arreu dels centres i dels territoris. A Catalunya, per exemple, aquesta segona garantia és lluny de ser satisfeta en el cas dels instituts de secundària.
- Cal que el menjador escolar garanteixi a tots els infants una dieta saludable, que, més enllà de proporcionar l'energia bàsica i les calories necessàries, és adequada en quant a nutrients i equilibri i varietat d'aliments.
- És vital incloure el menjador dins un espai educatiu de migdia, que, sense formar part de la jornada pròpia lectiva, sigui pensat amb un objectiu de desenvolupament de competències i valors socials, i dinamitzat per agents formats en aquest objectiu.

8 **Nous professionals a l'escola**

Sheila González Motos

Psicopedagogs, psicòlegs, orientadors tutors d'aules d'acollida, d'aules integrals, SIEI, TIS, educadors socials, promotors escolars, vetlladores, mestres en audició i llenguatge, fisioterapeutes, logopedes, conjuntament amb serveis i dispositius externs (CEEPSIR, CRP, EAP, ELICS, entre d'altres), configuren un ampli conjunt de professionals destinats a donar suport als centres, com a personal propi o extern, en l'atenció de l'alumnat amb necessitats educatives de distinta índole.

El nombre d'aquests professionals acostuma a ser insuficient per atendre les necessitats dels centres més vulnerables. Alhora, les direccions d'aquestes centres testimonien que quan els recursos d'atenció social, familiar i de salut són de caràcter extern a l'escola o institut, una part important de les seves famílies i alumnes deixen de recórrer-hi.

Propostes destacades

- Garantir la integració estable dels professionals d'atenció social, psicopedagògica i de salut als centres de major complexitat.
- Definició de mapes de recursos i personal no docent extern per zona educativa, ajustats a necessitats dels seus centres. Els marcs territorials han de permetre resoldre problemes de planificació, coordinació i treball conjunt que sovint caracteritza l'acció dels professionals.
- Garantir la convergència d'horaris i condicions laborals de professionals docents i no docents, interns i externs als centres.

Direcció i autories

Direcció

Margarita León. Catedràtica de Ciències Polítiques a la Universitat Autònoma Barcelona i investigadora sènior a l'Institut de Govern i Polítiques Públiques. margarita.leon@uab.cat

Bernat Albaigés. Investigador en l'àmbit de l'educació i de la igualtat d'oportunitats en la infància i la joventut. bernat.albaiges@sindic.cat

Autories de capítols (per ordre alfabètic)

Ismael Blanco. Catedràtic de Ciència Política i director de l'Institut de Govern i Polítiques Públiques. ismael.blanco@uab.cat

Elena Costas Pérez. KSNET. Experta en avaluació de polítiques públiques. Doctora en Economia. elena.costas@ksnet.eu

Ivana Dobrotić. Professora de Política Social Comparada a la Universitat de Zagreb. ivana.dobrotic@pravo.hr

Elena Domene. Institut Metròpoli, cap de l'Àrea de Sostenibilitat. Doctora en Ciències Ambientals. elena.domene@institutmetropoli.cat

Gerard Ferrer-Esteban. Professor a la UOC i investigador en polítiques educatives, desigualtats i estratègies d'ensenyament. Doctor en Sociologia. gferrere@uoc.edu

Marta García-Sierra. Fundació Fisabio. Investigadora en metabolisme urbà, entorns alimentaris i obesitat infantil. Doctora en Ciència i Tecnologia Ambiental. marta.garcia@fisabio.es

Sheila González Motos. Professora de la UB i investigadora en desigualtat educativa. Doctora en Polítiques Públiques i Transformació Social. sheila.gonzalez@ub.edu

Eloi Mayordomo. Diputació de Barcelona. Politòleg expert en serveis socials, infància i participació. xaxo81@gmail.com

Lara Navarro-Varas. Institut Metròpoli. Investigadora en infància i polítiques socials. Doctora en Sociologia. lara.navarro@institutmetropoli.cat

Maria Sánchez Vidal. KSNET. Experta en avaluació de polítiques públiques, Doctora en Economia. maria.sanchez@ksnet.eu

Mar Satorras. Institut Metròpoli. Investigadora en sostenibilitat urbana, canvi climàtic i aigua. Doctora en Ciència i Tecnologia Ambiental. mar.Satorras@uab.cat

Pere A. Taberner. KSNET. Expert en economia de l'educació. pere.taberner@ksnet.eu

Els 12 autors dels 8 capítols de l'Anuari 2024: L'estat de l'educació a Catalunya han treballat també les seves propostes en diversos seminaris al costat de 60 professionals de diferents àmbits vinculats a l'educació.

Coordinació

Miquel Àngel Alegre. Cap de projecte de la Fundació Bofill. malegre@fundaciobofill.org

 **FUNDACIÓ
BOFILL**

Educació per canviar-ho tot